

De grønlandske ønsker og hjemmestyrekommissionens mål

af Bent Nielsen

I byen Whitehorse, hovedstad i Yukon-territoriet, Canada, var der officiel middag i anledning af grønlandsministerens og landsrådsformandens besøg. En mand (hvid), der var medlem af territorialrådet, spurgte mig, hvad det var for noget med planerne om „home rule“ i Grønland. Jeg sagde, at det drejer sig om at overføre den administrative myndighed og en vis lovgivningskompetence for bestemte områder til en grønlandsk lokalregering.

— De får lov til at bestemme over skolen, socialvæsenet, kirken og kulturen, men ikke over udnyttelsen af mineralske råstoffer, afbrød han.

Da han så mit lidt måbende ansigtsudtryk, tilføjede han:

— Det er den traditionelle britiske kolonipolitik. Folk får lov til at bestemme over deres nutid, men ikke deres fremtid. Vi kender det indgående.

„Hjemmestyret og de grønlandske ønsker“: Det er flere ting. De forslag, der blev fremsat af det rent grønlandske hjemmestyreudvalg, er stort set ved at blive opfyldt af hjemmestyrekommissionen, som nævnt af manden i Whitehorse. Der er lavet et kompromis om råstof-

ferne, som hjemmestyreudvalget noget tøvende foreslog overført til hjemmestyret. Og så har man nok så flot fået KGH foræret oven i købet, med under-skud og flere tusinde ansatte og det hele. De grønlandske politikere tog imod julegaven, selvom det næsten var alt for meget. Det må være fordi man selv tror på, at det vil lykkes bedre på de grønlandske forudsætninger. Det var i hvert fald nok svært at sige nej, når man nu var igang med hjemmestyret.

Man kunne ellers frygte danaerne, når de bringer gaver. Spørgsmålet er om det er en trojansk hest, man får ind i hjemmestyret. Det ser stærkt ud til, at KGH bliver overført som en samlet organisation, en stat i staten, eller måske delt i et par delstater, så man bare skal tage andre kasketter på og kalde det et hjemmestyre. Det er temmelig langt fra tankerne om decentralisering, lokal styring, andelsbevægelse og bygdepolitik, som er det eneste, der kan give hjemmestyret et reelt indhold. Man vil ikke mærke den store forandring i hverdagen, hvis erhvervslivet skal fjernstyres fra Godthåb i stedet for København.

Der er mange store tanker om at gå

videre med den bevægelse, der er igang i produktionsvirksomhederne i Arsuk og Sipinek. Der tales om et landsomfattende system af andelsvirksomheder og familievirksomheder, og en andelsvirksomhed for eksport og eventuelt også import. Der dukker også aktieselskaber op, mere eller mindre i retning af folkeaktieselskaber.

Situationen kompliceres ved, at andels-tanken egentlig er fremmed i Grønland. Det er endnu en tankegang, der skal læres udefra. Tilhængerne siger, at den kollektive ide passer til grønlandsk mentalitet og tradition. Men det er et stort spørgsmål, hvordan kollektivismen og individualisme var blandet i den grønlandske livsform. Der er stadig et stærkt fællesskab, men også en stærk frihedstrang. „Enhver er sin egen herre.“

Der er i hvert fald meget, der skal afklares om erhvervsforholdene, hvilken udvikling man ønsker, hvad det er for et økonomisk system, erhvervsstruktur, samfundssystem, man ønsker at arbejde hen imod, og hvordan man vil bære sig ad med det.

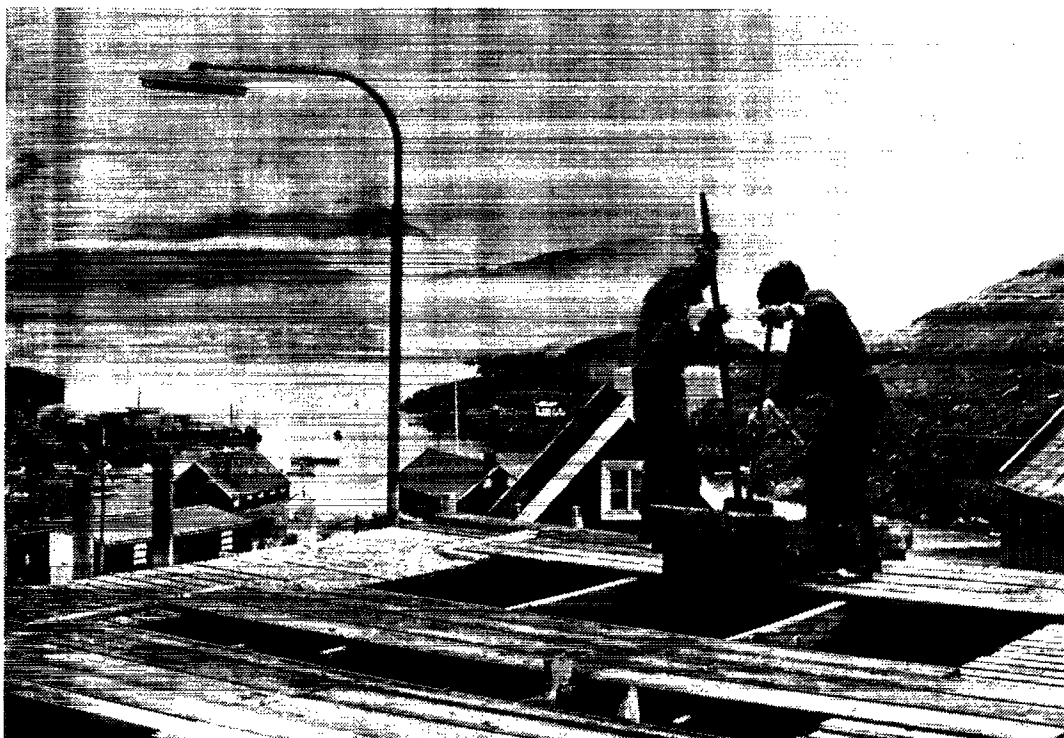
Der er talt meget om en mere grønlandsk udvikling, om de grønlandske forudsætninger og præmisser og realiteter, om en udvikling der passer til grønlænderne, men man er ikke nået ret langt med den praktiske udformning. Det har været nærliggende at begynde med skolen, på grund af problemet om undervisningssproget og den manglende forbindelse mellem undervisningen og samfundet. Men det afgørende er erhvervslivets struktur: Om produktion og arbejdsgang skal have lov til at gro op af de lokale forudsætninger eller fortsat skal fjern-

dirigeres fra centralt sted, og om man skal have chancen for at arbejde sig ud af et stort og tungt administrationsapparat, som efter manges fornemmelse stjæler pengene ud af produktionen.

Man er kun lige begyndt at gøre sig sine egne tanker om denne grønlandisering. Det vil kræve tid, hvis man denne gang skal nå frem til sit eget resultat.

Spørgsmålet er, om man har den tid.

Hjemmestyret er i sig selv en stor mundfuld. Det er ikke så længe siden, det var et meget uartigt ord, som Jonathan Motzfeldt har sagt. Hele ideen gik jo ud på integrering og normalisering og danisering. Jeg tror ikke på, at hjemmestyret er en logisk og planlagt fortsættelse af den officielle, man kan sige socialdemokratiske grønlandspolitik. Socialdemokratiet har tendens til centralisering og en vis ensartethed. Grønlandspolitikken var i mange år låst fast mellem to modstridende tanker: Integreringen og respekten for de grønlandske forudsætninger. Hjemmestyret er en beslutning, som følger af, at grønlandspolitikken har slået fejl. Det gik alligevel ikke at køre en udvikling udenom befolkningen. Det var et bundløst kar. Da landsrådet i 1972 besluttede at gå ind for hjemmestyret, troede man selv, det var en stor dristighed. Den opfattelse lever stadig. Jeg tror, det var helt i overensstemmelse med regeringens ønsker. Man kan nedtrappe investeringerne i Grønland og opretholde lønforskel, hvis man går ind for en særskilt, grønlandsk udvikling og ikke hele tiden skal sammenligne med niveauet i Danmark. Det lyder hårdt, men det kan være den eneste udvej, økonomisk og menneskeligt. Og det



Fot.: Mogens S. Koch.

passer tilsyneladende perfekt sammen med de grønlandske ønsker.

Men hjemmestyret var altså noget af en omvæltning, og man måtte begynde et sted. Det var naturligt at begynde med noget nogenlunde overskueligt. Man kunne ikke så godt begynde med at fastslå, hvad det hele går ud på. Sådan foregår det ikke i det virkelige liv. Man når aldrig frem til et resultat.

Men nu er man altså på vej mod at finde sig selv, og det billede, der nu viser sig, ligner hverken helt noget kapitalistisk eller noget socialistisk eller andet europæisk. Derfor skal der tid til at gøre det færdigt.

Imens er første kapitel af olieeventyret både begyndt og sluttet i Davisstrædet, ikke af hensyn til grønlandske ønsker,

men sat igang fordi andre ønskede det, og sluttet fordi hullerne var tørre. De multinationale selskaber venter bare på hjemmestyret for at begynde andet kapitel med koncessioner udfor Nordgrønland og Østgrønland.

Hvordan vil landsstyret bremse eller bare kontrollere et olieeventyr, hvis der først bliver fundet olie? Det har været vanskeligt nok for andre og mægtigere regeringer. Man får vetoet. Men måske vil den danske stat have visse overtalelsesmidler med henvisning til Danmarks betrængte økonomi og det årlige bloktilskud til hjemmestyret, og den politiske stemning i Danmark. Sådan som det allerede er stærkt antydnet, eller foreslået, i pjecen fra EF's informationskontor om „Grønland og EF“, side 25.

Så ligestillingen på råstofområdet kan blive lige så intetsigende som grundlovens ligestilling.

Der er andre råstoffer end olien. Greenex udhuler Den sorte Engel og efterlader overraskende små afgifter til landskassen og desto større mængder giftige tungmetaller i fjordene, giver grønlandske arbejdere ligeløn og prøver at indføre danske love i Grønland. Der er planer om uranudvinding i Kvane-fjeldet, både minedrift og et oparbejdningsanlæg. Styringsudvalget holdes underrettet, Lars Emil Johansen protesterer, om et halvt år får det grønlandske landsstyre vetoret i råstofspørgsmål. Jeg gad se, om landsstyret vil og kan standse uranprojektet. Danmark er forpligtet overfor EF til at udvinde energi-råstoffer, i henhold til Euratom-aftalen, og Danmark har store nationaløkonomiske interesser på spil. Der er eftersøgninger rundt om af flere metaller og mineraler, og projektet om udvinding af 2 milliarder tons jernmalm ved Isukasia ved Godthåbs-fjorden. Det omfatter bl. a. en mineby med 12.000 indbyggere, hvor grønlænderne vil være i mindretal. Departementschef Erik Hesselbjerg har erklæret, at hvis dette projekt bliver gennemført, vil det fuldstændig ændre det grønlandske samfund.

Der er ikke givet nogen udnyttelseskoncession, men undersøgelserne har stået på i flere år og kostet betydelige beløb. Kan og vil landsstyret til sin tid standse projektet?

Det er altså nogle af disse koncessioner og projekter, der er igang. Når hjemmestyret indføres, skal „råstofforvaltningen“, som det skal hedde, fortsat

ligge i grønlandsministeriet, altså en videreførelse af 5. kontor. Grønlandsministerens embedsmænd skal fortsat forberede sagerne og være rådgivende overfor staten og landsstyret.

Skal vi sige, at der godt kan komme flere projekter til.

Var det forresten ikke meningen, at grønlandsministeriet gradvis skulle nedlægges, når hjemmestyret indføres?

Hvis bare eet af projekterne gennemføres, vil det altså betyde en fuldstændig omvæltning af det grønlandske samfund: Flytning af arbejdskraft, voldsomme stigninger i lønninger og omkostninger, omfattende indvandring af fremmed arbejdskraft. Hvad sker der med spiritusproblemerne, kønssygdommene, alle de velkendte symptomer på fremmedgørelsen?

Råstofudvindingen skal give penge til at finansiere hjemmestyret, så man ikke fortsat er afhængig af staten. Man er måske træt af KGH, GTO og ministeriet. De tager dog trods alt andre hensyn end profitten. Mon de kapitalstærke multinationale selskaber vil være mindre dominerende overfor en befolkning på 40.000 grønlændere, der risikerer at komme i mindretal i Grønland?

Grønlænderne er endelig ved at finde deres identitet og skabe tanker om et grønlandsk samfund, som hjemmestyret kunne gøre til virkelighed. Kristian „Pablo“ Poulsen har udtrykt det sådan, at det man vil have, ikke er socialisme, men inuitisme.

Det har mildt sagt ikke fået nogen ubetinget tilslutning i Siumuts ledelse. Siumut begyndte med de „grønlandske for-

udsætninger“, men er blevet mere og mere klart socialistisk orienteret. Råstofpolitikken og hjemmestyreforhandlingerne har skærpet nogle standpunkter, ved pres udefra. Det gælder også opdelingen mellem Siumut og Atassut. Inuit Ataqatigiit har sin indflydelse fra regeringen. I det lange løb kan regering og folketing næsten ikke undgå at fremtvinge en konfrontation, hvis man går videre med en råstofpolitik, der ligner kolonialisme. Alle de sindrige forklaringer om, at grønlænderne ikke kan have ejendomsretten til Grønland på grund af rigsfællesskabet, tjener kun til at forvirre begreberne. Statsministeriet tager pludselig fejl af privat ejendomsret og statens højhedsret, fordi der skal findes en statsretlig begrundelse. Sagen er, at staten vil have råstofferne. For enhver pris. Terningerne er kastede, og også de første sten. Og regeringen har nok vælgerne bag sig. Nu har Danmark betalt så og så mange milliarder, så er det vores, i ligestillingens navn. Det næste bliver så den obligatoriske løsrivelsesbevægelse, kendt fra andre kolonier, også danske. Vi lærer ingenting af historien. Så kan man pege fingre ad de utaknemmelige indfødte. Årsagerne gider man ikke høre om. Lad dem kappe forbindelsen og klare sig selv.

Det er bare ærgerligt, som det hedder. Vi kunne vokse ved fællesskabet, hvis vi ville. Men den danske befolkning er alt for oplyst til at respektere andet end pengemagt. Så fællesskabet bliver måske for kostbart, både for den ene og den anden part.

Men der infiltreres kraftigt, både fra venstre og højre i Danmark, for at forhindre en selvstændig udvikling.

Den marxistisk orienterede Jørgen Viemose skriver i sin bog „Dansk Kolonipolitik i Grønland“ bl. a.:

„Et hjemmestyre kan udmærket gives en sådan form, at det fungerer for en yderligere integration ... Den begyndende uddelegering af opgaver fra grønlandsministeriet ... til organer i Grønland må nok ses som udtryk for, at subsumptionen (indordningen) skrider frem ... Arbejdet eller kampen for ligestilling på de danske statsretlige præmisser er i virkeligheden kampen og arbejdet for at få Grønland yderligere inddraget og underlagt den kapitalistiske produktionsmåde. Administrationens form er ligegyldig.“

På et pressemøde den 11. november 1977 erklærede Greenex' direktør Erik Sprunk-Janssen, at G.A.S. under strejken mod Greenex havde været et let bytte for de kræfter i Danmark, der ønsker at liste socialismen ind ad bagdøren. Det var nykolonialisme med rød kulør.

Det kan Sprunk-Janssen have ret i. G.A.S. stod i en vanskelig situation overfor det kapitalstærke Greenex og kunne til at begynde med ikke få nogen hjælp fra LO, som ikke forstod det grønlandske samfunds interesse i at undgå at få den danske hovedaftale „listet ind ad bagdøren“. Så fik man hjælpen fra de dele af fagbevægelsen, der plejer at gå under de mystiske benævnelser „formandsskabet“ eller „kineserne“.

Et par dage efter sagde Sprunk-Janssen til BT om hovedaftalen:

„Hjemmestyret er et spørgsmål om at overføre nogle administrative områder til lokal grønlandsk forvaltning ... Vi lever i et kapitalistisk samfund, og



Fot.: Mogens S. Koch.

det vil vi blive ved med også efter hjemmestyrets indførelse.“

Der er således fuldstændig enighed mellem Viemose og Sprunk-Janssen, altså på dette område. Og de repræsenterer hver for sig noget, der kan blive afgørende for hjemmestyrets reelle indhold.

Man kan gætte på, om det er et tilfælde, at hjemmestyret forberedes, netop samtidig med at olieeftersøgningen begynder, og mineprojekterne forberedes.

Med en smule mistro ligner det en handel, hvor den ene part bliver snydt. Hjemmestyret skulle alligevel være indført, men det får måske kun til opgave at administrere socialhjælpen til ofrene for råstofudvindingen.

Som et fremtrædende landsrådsmedlem sagde til mig:

– De protesterer mod olieboringerne og vil have dem standset, men hvis de får deres vilje, så får vi måske ikke noget hjemmestyre. Som hævn.